

Muzeum železnice a elektrotechniky: výhled na příští desetiletí

Mgr. Tomáš Konečný, NTM
prof. PhDr. Marcela Efmertová, CSc., ČVUT v Praze

V listopadu 2000 projednala vláda České republiky návrh na vybudování tzv. železničního muzea v areálu Masarykova nádraží v Praze, jež bude součástí Národního technického muzea. V průběhu následujících let přípravy sice zbrzdilo několik faktorů, jako třeba vyhlášení stavební uzávěry nad celým prostorem, ale přípravy projektu znovu ožily v roce 2013, kdy bylo zároveň rozhodnuto, částečně i v souvislosti s nedávným dokončením rekonstrukce historické budovy Národního technického muzea v Praze na Letné, že nová muzejní budova vedle sbírek železnice zpřístupní veřejnosti také stálou expozici elektrotechniky a informatiky.

V současné době se projekt zřízení Muzea železnice a elektrotechniky (obr. 1), jak se má nový objekt jmenovat, již dostal do fáze projektové přípravy a zpracování dokumentace. Za tím účelem se nejenom finalizují práce na výsledné podobě budovy, ale rovněž se pokračuje v koncepčních přípravách plánované expozice. Realizace projektu byla zahrnuta a schválena v usnesení vlády ČR č. 53/2019 ze dne 21. ledna 2019 v programu Péče o národní kulturní dědictví. Autorský tým v nedávné době vypracoval studii proveditelnosti Muzea železnice a elektrotechniky a zároveň byla dokončena libreta obou expozic předložena k odborným oponentním posudkům.

Synergie dvou historických sbírek

Sbírkový předmětů z oborů elektrotechniky, výpočetní techniky a akustiky dnes představují nejrozsáhlejší celek v kolekci Národního technického muzea. Chystaná výstava společného muzea železniční dopravy a elektrotechnického průmyslu a informatiky reaguje mimo jiné právě na dosavadní absenci stálé expozice.

Již od roku 1908, kdy bylo zřízeno Technické muzeum Království českého, přímý předchůdce současného Národního technického muzea, tvořily sbírky elektrických přístrojů, osvětlení a demonstračních pomůcek základ jedné z tehdejších expozic [1]. Obdobně muzeum již od počátku věnovalo pozornost artefaktům dokumentujícím vývoj železnice a dopravního strojírenství. Oba tyto rozsáhlé fondy jsou nyní uloženy v depozitářích v Čelákovicích a v Chomutově, přičemž po jejich vystavování volá nejenom jejich rozsah a historická hodnota, ale též výhledově kapacitní problémy obou depozitářních pracovišť Národního technického muzea.

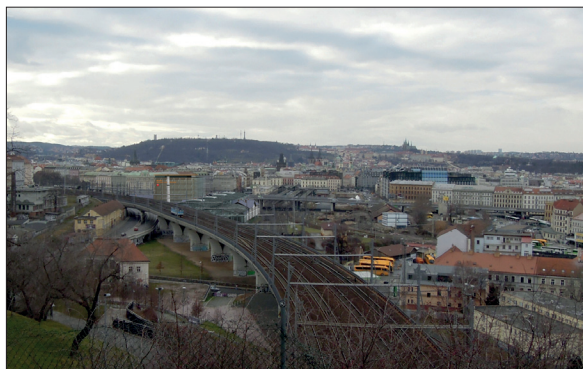

Obr. 1. Budova Muzea železnice a elektrotechniky od křižovatky U Bulhara

Ačkoliv to nemusí být na první pohled zcela zřejmé, představují železnice a elektrotechnika (a později též třeba informatika) dva fenomény, které jsou nedílně spjaty s hlavními cestami průmyslového rozvoje českých zemí. Po celé sledované období, tedy od druhé poloviny 19. století až do sou-

v Manchesteru, jež obě sídlí v prostoru bývalého vlakového nádraží, a není neobvyklé, že se muzea elektrotechnického zaměření či železničního obsáhleji věnují problematice druhého zmíněného oboru. Ve všech těchto případech se propojení mezi železnicí a vývojem v elektrotechnice, situované v návaznosti na prostor historicky významné železniční zástavby, ukázalo návštěvnicky atraktivní a veřejně přínosné.

Umístění nové expozice do prostoru památkově chráněných staveb železniční stanice na Masarykově nádraží (obr. 2) je navíc přínosné zasažením exponátů do autentického a historicky pamětově cenného prostředí, které je mimoto v centru metropole a nejen v dosahu, ale přímo v prostoru fungujícího železničního uzlu. Zároveň je třeba doplnit, že právě s adapta-

Obr. 2. Pohled na Masarykovo nádraží v Praze od východu; areál budoucího muzea je zhruba uprostřed

časnosti, se obě oblasti velmi úzce prolínaly a vzájemně ovlivňovaly. Společná muzejní prezentace je tak potvrzením tohoto vztahu dvou odvětví, které za svou historii čelily podobným výzvám a vývoji [2], až po soustavou elektrifikaci na počátku 20. století či zcela soudobé vyrovnávání se s nástupem informačních technologií a jedním z jejich projektů, digitalizací.

Zmíněné propojení expozic elektrotechniky a železnice není v zahraničí něčím zcela neobvyklým – na podobném základě jsou zřízeny např. Muzeum Deutsche Bahn v Norimberku a Science and Industry Museum

ci prostoru bývalých provozních a výpravních budov železniční stanice souviselo nedávné zpomalení celého projektu a i dnes jsou kladeny poněkud vyšší požadavky na revitalizaci celého objektu a jeho přizpůsobení muzejní činnosti. Navzdory tomu se v současnosti jeví projekt jako realizovatelný s plánovaným otevřením v roce 2028.

Pro samotnou expozici elektrotechniky a informatiky se počítá s výstavbou samostatné pětipodlažní budovy, jež bude stavebně oddělená od úseku železnice (obr. 3). Celkový prostor pro expozici vyměřily dosavadní architektonické plány a studie na 2071 m²

užité plochy [3]. Ačkoliv část z této výměry bude nutně orientována na dočasné výstavy s elektrotechnickým zaměřením, i zbývající plocha – zhruba 1 800 m² – představuje historicky největší prostor, jaký bude v českém prostředí poskytnut prezentaci odvětví, které po více než století a půl zásadním způsobem ovlivňovalo podobu celé národní ekonomiky. Právě díky svému hospodářskému významu jsou elektrotechnika a informační technologie tak významně zastoupeny ve sbírkách Národního technického muzea.

Akviziční činnost Národního technického muzea dlouhodobě šla také elektrotechnickým směrem. Sbírkové světelné techniky či elektroenergetických strojů tvořily základ sbírkové prezentace již v expozicích Technického muzea Království českého, umístěných od roku 1908 ve Schwarzenberském paláci v Praze-Hradčanech – a již tehdy bylo vedením muzea jednoznačně deklarováno, že se sbírky elektrotechniky budou dále rozšiřovat coby důležitá složka celého muzea [4]. Zájem na získávání dalších artefaktů do sbírek elektrotechniky byl pracovníkům Národního technického muzea vlastní i v následujících desetiletích jeho existence. V 50. letech 20. století otevřelo Národní technické muzeum, sídlící již v Praze na Letné, stálé expozice rozhlasu a kinematografie, v 60. letech se k nim přidala stálá expozice sdělovací techniky, jež tvořil dosud poslední ucelený pokus prezentovat v ČR toto odvětví veřejnosti [5]. Po více než šesti desítkách let by se však měli občané dočkat zcela nové a rozsáhlé stálé expozice, založené na vědecko-badatelském úsilí mnoha odborníků [6], [7], [8].

Elektrotechnická expozice pro 21. století

Průmyslový rozvoj a s ním spojená úspěšná industrializace českých zemí vytvořily již v průběhu 19. století důležité předpoklady pro technické muzejnictví. Skutečnost, že nárůst průmyslové produkce a šíření industrializace charakterizovaly v následujícím období i československou ekonomiku, jenom posílila roli technických muzeí v jejich boji za uchování, zkoumání a prezentování průmyslového kulturního dědictví [9]. Navzdory dramatickým zvrátům ve společnosti se základní role technického muzejnictví v uplynulém století v obecné rovině nezměnily – uchovávají materiální paměť a vývoj společnosti a umožňují lidem orientovat se v technologických proměnách moderního světa [10].

Navzdory platnosti obecných cílů se však mění dobový kontext, což nutí muzea jako

instituce, jejichž počátky jsou spjaty s objevováním přírody a prosazováním vědeckého zkoumání světa v průběhu 17. a 18. století, stále znovu promyšlet postup, kterým bude tyto cíle naplňovat. V posledních dvou desetiletích nastává v technickém (a ještě více v uměleckém) muzejnictví výrazný odklon od dosavadních chronologicky pojímaných expozic, který jde ruku v ruce s jistým tlakem

Obr. 3. Muzejní areál ve směru od tzv. Severojižní magistrály

na zábavní a marketingové pojímání výstav [11]. Před autorským týmem nové expozice tak stojí náročná výzva v podobě nutnosti skloubit obecné cíle vědecko-výzkumné činnosti v oboru historie elektrotechniky a informatiky, technického muzejnictví, edukativ-

Obr. 4. Přístup k muzeu ulicí Husitská, vlevo Nové spojení z Hlavního nádraží směr Libeň

Obr. 5. Vizualizace železniční expozice

ního poslání, očekávání a potřeb současných návštěvníků i autentického setkání s technikou. Exponáty i sbírky, což platí zejména pro technická muzea, aby ve výsledku byly přínosné pro návštěvníka a zároveň si jejich pre-

zentace udržela svou odbornou a vzdělávací úroveň, musí umět kombinovat vysvětlení souvislostí i chronologického zařazení [12].

Co můžeme očekávat?

Hlavním cílem, kterého chce plánovaná expozice elektrotechniky a informačních technologií dosáhnout, je zapojit návštěvníka do celkového vývoje těchto oborů v historické posloupnosti. Důležitou součástí muzejní prezentace nadále zůstává pomocí prezentace poskytnout návštěvníkům možnost rekonstruovat kontext, význam a smysl uchovaných památek [13]. Dalším cílem expozice bude např. ukázat, jak se dříve počítalo na důmyslných strojích a jak se po staletí směřovalo k moderní informační dálnici, jak byla elektřina poznávána v atmosféře a dalších svých projevech, jak se s elektřinou experimentovalo, jak se hledala její zásobárna a možnosti uložení, jak se elektřina vyráběla, jak se distribuovala i odebírala, jaké politické a ekonomické souvislosti to mělo v nejrůznějších obdobích, jak se elektrotechnici připravovali na své povolání, jaké měli spolky, jak se formoval nový svět výpočetní techniky a jak ovlivnil mnohovrstevnatý elektrotechnický pokrok současnou společnost.

Důraz bude kladen na jasné, srozumitelné a nezjednodušené představení a vysvětlení elektrotechnického vývoje za pomoci historicko-technické analýzy a syntézy s ohledem nejen na laickou veřejnost, ale i na odborníky. Poznátka představené v expozici budou přístupné i mladším návštěvníkům (s ohledem na školní výpravy bude za základ zvolena středoškolská forma sdělení dané problematiky), neboť se stále výrazněji ukazuje, že právě vhodná prezentace technických fenoménů popularizační formou je výrazným faktorem, který ovlivňuje výběr dalšího zaměření a studia. Vedle stálé expozice proto návrh počítá také s elektrotechnickou hernou, s prostorem na experimenty a s přednáškovým a prezentačním sálem.

Činnost technických muzeí – kromě jiného – spočívala historicky v dokazování, že jednotlivá průmyslová odvětví nejsou mrtvá. Svým uchováváním dokladů technického vývoje a prezentováním technologických změn, zejména v průmyslu a dopravě, školila veřejnost k uvědomování si dlouhé cesty, jakou musela výroba ujit ke své nynější podobě. Tento cíl, jakkoliv může znít ležce archaicky a naivně, přetrvává i v 21. století.

Národní technické muzeum prošlo v letech 2006 až 2011 generální rekonstrukcí,

jež zahrnovala nejen stavební úpravy, ale též zřízení nových stálých expozic. Cílem rekonstrukce bylo vedle modernizace rovněž přizpůsobení prezentace techniky a průmyslu novým možnostem a potřebám – pamětní publikace k 100. výročí muzea prezentovala za základ tezi, že expozice pro další století muzea „musí být nejen nové, ale též odpovídat současným požadavkům – vzdělávat a být i krásné, pobavit, přinášet inspiraci a podněcovat k tvůrčí činnosti. A měly by splnit očekávání veřejnosti – aby to, co v novém Národním technickém muzeu člověk uvidí, bylo svou kvalitou a estetickým ztvárněním opravdu mimořádné.“ [15].

Mohlo by se zdát, že v době, kterou charakterizují procesy jako automatizace, digitalizace, robotizace a deindustrializace, slouží vznik nových velkoryse pojatých stálých expozic přibližujících vývoj železnice, elektrotechniky a informačních technologií jen coby připomínka odvětví, která poháněla průmyslový rozmach od druhé poloviny 19. století až do dnešní doby. Ve skutečnosti je však jejím cílem prostřednictvím prezentace vývoje a proměn těchto oblastí ukázat, jak elektřina a železniční doprava podstatně změnily svět, v němž žijeme, a že vývoj v těchto oblastech není uzavřenou kapitolou.

Zdroje:

- [1] HOZÁK, Jan. *Příběh Národního technického muzea*. Praha: Národní technické muzeum, 2008, s. 30–32.
- [2] JINDRA, Zdeněk, Ivan JAKUBEC a kol. *Hospodářský vzestup českých zemí od poloviny 18. století do konce monarchie*. Praha: Karolinum, 2015.
- [3] *Studie proveditelnosti projektu „Realizace muzea železnice a elektrotechniky v areálu bývalého lokomotivního depa Praha – Sítěd*. Národní technické muzeum (pro potřeby projektu podle zadání Ministerstva kultury ČR), 2019.
- [4] HOZÁK, J. *Příběh Národního technického muzea*. Praha: Národní technické muzeum, 2008, s. 34–35.
- [5] HOZÁK, J. *Příběh Národního technického muzea*. Praha: Národní technické muzeum, 2008, s. 99, 111.
- [6] EFMERTOVIÁ, Marcela. *Elektrotechnika v českých zemích a v Československu do poloviny 20. století: studie k vývoji elektrotechnických oborů*. Praha: Libri, 1999.
- [7] MIKEŠ, Jan a Marcela EFMERTOVIÁ. *Elektrina na dlani: kapitoly z historie elektrotechniky v českých zemích*. Praha: Milpo media, 2008.
- [8] EFMERTOVIÁ, Marcela, André GRELON a Jan MIKEŠ (eds.). *Des ingénieurs pour un monde nouveau: histoire des enseignements électrotechniques (Europe, Amériques): XIXe–XXe siècle*. Bruxelles: P. I. E. Peter Lang, 2016.
- [9] NEKUŽA, Petr a Tereza PANÁKOVÁ. *Technické muzejnictví 19. a počátku 20. století*

v Brně. In: *Průmysl, technika a exaktní vědy na Moravě a ve Slezsku: vybrané kapitoly z 19. a 20. století*. Brno: Technické muzeum v Brně, 2014, s. 37.

- [10] SMOLKA, Ivan. Vývoj Národního technického muzea, jeho poslání a budoucnost. In: *Rozpravy Národního technického muzea*, č. 113 (*Technická muzeologie I.*), 1991, s. 54.
- [11] CIBULKOVÁ, Kateřina. Architektura stálých expozic a její působení na diváka. In: PACHMANOVÁ, Martina (ed.). *Ex-pozice: o vystavování muzejních sbírek umění, designu a architektura*. Praha: Vysoká škola uměleckooprůmyslová, 2018, s. 183.
- [12] CIBULKOVÁ, Kateřina. Architektura stálých expozic a její působení na diváka. In: PACHMANOVÁ, Martina (ed.). *Ex-pozice: o vystavování muzejních sbírek umění, designu a architektura*. Praha: Vysoká škola uměleckooprůmyslová, 2018, s. 184.
- [13] BARTLOVÁ, Milena. Historie v muzeu: problémy a perspektivy. In: BRABCOVÁ, Alexandra (ed.). *Brána muzea otevřená*. Náchod: JUKO, 2001, s. 59.
- [14] SMOLKA, Ivan. Vývoj Národního technického muzea, jeho poslání a budoucnost. In: *Rozpravy Národního technického muzea*, č. 113 (*Technická muzeologie I.*), 1991, s. 49–50.
- [15] HOZÁK, J. *Příběh Národního technického muzea*. Praha: Národní technické muzeum, s. 178.

(vizualizace: NTM Praha)

ZEPSR
Zváz elektrotechnického priemyslu Slovenskej republiky

6. PLES
Zväzu elektrotechnického priemyslu SR
Večer elektrotechnikov, energetikov a informatikov

18. január 2020
DoubleTree by Hilton Bratislava
otvorenie plesu o 19:00 h, príchod účastníkov od 18:30 h

Program:
Martina Schindlerová, Old School Brothers,
Hudobná skupina Exil, Oldies videodiskotéka,
Tanečné vystúpenie Akadémie tanca, Tombola

Moderátor večera: Milan Junior Zimnýkovaľ
Cena vstupenky: 144 EUR s DPH

Vstupenky si môžete rezervovať prostredníctvom e-mailu zep@zep.sk alebo telefonicky 0905 476 963.

STU SLOVENSKÁ TECHNICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
FEI FAKULTA ELEKTROTECHNIKY A INFORMATIKY

CITEL
INOVATIVNÍ SYSTÉMY
OCHRANY PROTI PŘEPĚTÍ

obsta opaps
PŘEKÁŽKOVÁ SVÍTLIDLA
NEJVYŠŠÍ SPOLEHLIVOSTI

Dozvoľte, abychom Vám podĎekovali za spolupráci v letošním roce a popřáli klidné vánoční svátky, pevné zdraví a mnoho úspěchů v roce 2020.

www.citel.cz

EKS
www.eks.cz ELEKTROSTAV KOUDELA a.s.

ELEKTROMONTÁŽE NN, VN A VVN • PROJEKCE • VÝROBA ROZVÁDĚČŮ NN
SLABOPROUDÉ SYSTÉMY • PRŮMYSLOVÁ AUTOMATIZACE • SERVIS NN,VN A VVN

ELEKTROSTAV KOUDELA A.S. – VÝHRADNÍ OBCHODNÍ ZASTOUPENÍ PŘEPĚŤOVÝCH OCHRAN CITEL V ČESKÉ REPUBLICE